

altra cosa que *tapoc*: Vall d'Àran, Comenge («*tapoc*: non, non plus», Dupleich) etc.

En fi l'it. diu normalment *neanche*, però *tampoco* no és inoït, en certs escriptors arcaïtzants de l'Alta Itàlia: «nè mi sembra *tampoco* ammissibile un' origi-⁵ ne teutonica, perchè ---», Flechia (*Di alcune forme dei NLL d. It. Sup.*, 63).

Tanmateix. En l'origen el significat fou, d'acord amb els dels termes de composició: 'altre tant, en el mateix nombre'. La primera data és la del *Li. Eleg.*¹⁰ (1472) del val. Jn. Esteve, i aquest ho explica així: «*Tant mateix*; tantundem» (S-I-1f.). Amb aquest valor seguí essent usual en llenguatge conservador dels segles baixos: «se entenen tants mil sestèrcios quants significa lo nom nomeral: y si 'mília' és en la oració,¹⁵ *tant mateix* vol dir «algunes vegades se posa lo adverbí sol, sens 'no', ni sençal de sestèrcio, i vol dir *tanmateix*», OPou (*ThPu.*, 148, 149); «tal ban com los vehins poran haver de nosaltres, que *tant mateix* ne pugam haver nosaltres de ells» en un doc. de 1752²⁰ del CpTarr. (Daniel Recasens, *La Secuita*, 79).

El sentit evolucionà cap al que explica en primer lloc el *DFa*. «que una cosa és lògic que ocorri» (contra certes aparences) «*tanmateix* ha vingut: ja us ho deia jo que res no l'en privaria»; «que una cosa ha d'ésser²⁵ perquè en resulti explicable una altra: *com has gosat fer-ho, tanmateix ets un barra*». Amb matisos anàlegs a aquests és molt viu en cat. central i a les Illes, sobretot en l'ús colloquial («*tanmateix* marxés demà?», «*tanmateix* m'hagueres pogut avisar!»): «Li ha tornat la salva de dispatos --- que *tanmateix* lo terratrèmol semblava que havia de fer perjudici al lligat y resistència de la esfera mundana», «alguna vehina 'ls pregunta si *tanmateix* lo noy serà sacerdot», EmVilanova (*Plorant y Rient*, 79.12, O. C. II, 203). «—Encara 'ns el menjarem plegats —deia jo, i al veure que *tant mateix* no tornaves, ni pensaments, me'l vaig vendre per Pasqua», Coromines (*Presons Im.*, 196; i l'altre pasatge citat a *taül TAFUR*). «De què estau tristos? --- Si ho estau de que haja trobat més rims que vosaltres,³⁰ *tanmateix* no m'estimau gayre», Verdager (1888, Inèd. Casac., 201).

A les Illes, però, a Mall. i a totes, tot mantenint-se en aqueixa direcció ha restat més a la vora del sentit primitiu, si bé no expressant quantitat, sinó intensitat o certitud: ha esdevingut doncs expressió de la idea de 'en el mateix grau (de certesa, de veritat)'; vulgarment sovint s'abreuja com *tateix*: «Estimada matau-mè, / que *tateix* m'he de morir, / i al menos podreu dir / que haureu passat aqueix pleu» (*Cobles Amoroses*,³⁵ coll. Moll, *IdOr*, 44); «*tammätëx* estan desocupats» Bunyola 'segueixen desocupats ni més ni menys que abans', 'així com així ---' (1963); en el mateix sentit entenc les equivalències que en donen a les altres Illes: «*tanmateix*: asimismo», eiv. PzCabr.; «*tantmateix*: aximateix i «*ximateix*: tantmateix» en el gloss. de Ferrer Ginart a *Rond. de Menorca* (226, 228).

Sobretot és freqüent allà *tanmateix* no, que té el sentit de 'igualmente', 'no deixant de ser una cosa': «Per Déu, que el metge no vengà... / *Tanmateix* no⁶⁰

em curarà: / per malalties que entenga / la meva no l'entendrà», MrnAguiló c. 1848-50 (*Antol. Po.* 1975, 83). «Un dia se determinà d'anar a veure es germà i sa dona li va dir: —No hi vages, que *tanmateix* no te darà res», *Rond.* de Lluís Salvador (p. 187). Igual a Menorca: «Allotes voltros teniu / sa pipa i es tabac meu: / dau-me'ls, per amor de Déu, / *tant mateix* no us ne serviu», Camps Merc. (*Folkl. Men.* I, 95).

Des de c. 1920 el mot s'ha usat molt en català literari amb el sentit netament adversatiu del ll. *tamen*, angl. *notwithstanding, yet*, fr. *néanmoins*, it. *nondimeno*, cast. *sin embargo* i l'internacional *no obstant*. Recordo que quan es va estrenar l'excel·lent comèdia de Carles Soldevila (1921) «*Civilitzats, tanmateix*» (títol en el qual té aquest sentit) era d'ús menys freqüent, menys general, que després. No era per imitació d'ell en els principals (en alguns pot ser que sí); sinó perquè, en l'intercanvi de la literatura i dels cenacles intel·lectuals, tothom es va anar adonant aleshores que era una eina lingüística, natural, viva, entesa així, i que resultava familiar i planera per a tothom. Segurament per aquest canvi, he sentit dir a algun filòleg que era una creació artificial del llenguatge literari. Això no és veritat.

Més que per als qui s'atenen cegament a les cèdules i a dades dels diccionaris: fent-ho així sí que és veritat que no figura registrada aquesta acc. fins al *DFa*. (última acc. «nogensmenys», fins i tot la *Gram.* Fabra de 1912, només porta l'altra acc., p. 211). Però no és perquè no existís sinó perquè no s'hi havia prestat atenció (el que sí que és un calc artificial del fr., com ha reconegut el mateix Fabra, és *nogensmenys*, i de fet aquest encara ningú no l'usa, i sempre seria pedantesc esforçar-se a desterrar l'un per l'altre). Comencem per observar que el pas de l'altra acc., la colloquial, a l'adversativa, és natural, és un pendent existent, quasi inevitable; el fr. *quand même*, p. ex., ha tingut la mateixa evolució, car partint d'allò altre, avui significa sobretot el mateix que *néanmoins*; també *tout de même* (veg. Spitzer, *ZRPh.* XLVIII, 238; Ebeling, XLVII, 256-259).

Més hi ha. A les Illes mateixes s'ha passat sovint, del tot (o, en algun cas gairebé del tot), al sentit adversatiu del ll. *tamen*. Hi estem arribant ja en casos com els següents: «Es germà se n'havia d'anar a viatge, i va demanar a sa criada, que li deien N'Esclaveta: —Esclaveta, què vols?— Ella li digué que *tanmateix* no li duria lo que voldria», Arx. Ll. Salvador (p. 183, un altre de semblant, p. 219). En altres casos de Mall. mateix ja s'hi ha arribat. «Per alerta que m'estigues, / *tanmateix* t'enganaré» (Moll, *Amoroses*, 89); «que jo desitj *tanmateix*, / antes de sa vida estreta, / una agonia curteta / per descarregar-me es feix», Bart. Crespi (*Allota Enganada*, 17).

Sentia moltes vegades *tammätëx* el 1953 als meus amics de la vall de Sòller (família Arbona i tots) i em semblava que era en aquest sentit. En tot cas tinc plena seguretat que és el sentit que té a Eivissa: «les podeu capolar i fer-les pols, però *tanmateix* serà per de més: tornaran a comparèixer», JoCastelló (*Rond.*